

Μάρκος Ξυλοκαράβης,

πατριάρχης οίκουμενικός και εἶτα πρόεδρος Ἀχριδῶν.

Μάρκος ὁ Ξυλοκαράβης ἐν τῇ *Geschichte der Byzant. Litteratur* (σ. 1150) ἀναγράφεται πέμπτος οἰκουμενικός πατριάρχης ἀπὸ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, ἄμεσος δηλαδὴ διάδοχος Ἰωάσαφ τοῦ πρώτου καὶ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1466 — 1467· ἀλλ' ἡ περὶ τούτου πληροφορία ληφθεῖσα, ὡς φαίνεται, ἐκ τῶν οὕτως λεγομένων πατριαρχικῶν πινάκων τοῦ Γεδεών (σ. 481), εἶναι παντελῶς ἀνακριβής, ὡς θέλει ἀποδείξει ἡ ἀνὰ χεῖρας διατριβή, ἐν ἣ συνήνωσα πάσας τὰς μέχρι σήμερον γνωστάς μοι περὶ τοῦ Μάρκου εἰδήσεις.

Αἱ πρῶται περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις εὐρίσκονται ἐν τῇ ἄνωμυμῳ Ἐκθέσει Χρονικῇ καὶ ἐν τῇ ἄνωμυμῳ ὡσαύτως Πολιτικῇ ἱστορίᾳ Κ/πόλεως. Κατὰ τὸν συγγραφέα τῆς τελευταίας ὁ Μάρκος ἦτο Βυζάντιος καὶ ἀνὴρ ἀγαθός, κατὰ δὲ τὴν Ἐκθεσιν καὶ «μέτοχος λόγου»¹⁾· τοῦτο δὲ Μανουὴλ ὁ Μαλαξός, ὁ συντάκτης τῆς Πατριαρχικῆς ἱστορίας Κ/πόλεως, παραφράζει εἰς «ἄνθρωπος πολλὰ λογιώτατος». Ἐπειδὴ δὲ τὸ περὶ αὐτοῦ κεφάλαιον τοῦ Μαλαξοῦ ἐπιγραφὴν ἔχει τὸ «Μάρκος ἱερομόναχος ὁ Ξυλοκαράβης»²⁾, πολλοὶ ἐπίστευσαν ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Μάρκος ἐγένετο πατριάρχης ἁμέσως ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν ἱερομονάχων· ὁ Μαλαξός δὲ οὐδὲν λέγει περὶ τούτου ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ καὶ ὡς εἰκὸς ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται στερουμένη τῆς ἀποδοθείσης αὐτῇ σημασίας· τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἡμπορεῖ τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι ὁ Μαλαξός θὰ ἐγνώριζεν ἐκ χρονικοῦ τινος τὸν Μάρκον ὑπάρχοντα πρὸ τῆς εἰς πατριάρχην προαγωγῆς του καὶ ἐν τῇ τάξει τῶν ἱερομονάχων.

1) Κ. Σάββα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τ. 7, σ. 578. S. P. Lambros, *Ecthesis chronica*. London 1902, σ. 28. M. Crusii, *Turco-Graecia*, σ. 22.

2) Crusii, *Turco-Graecia*, σ. 124.

Μάρκος ὁ Ξυλοκαράβης, ὡς ὑπέδειξαν τὰ παρὰ τῷ Legrand καὶ τῷ Noiret γράμματα Μιχαήλ τοῦ Ἀποστολίου, ὑπῆρξε πράγματι μοναχός. Τὰ γράμματα ταῦτα παρουσιάζουσι τὸν Μάρκον διατρίψαντα ὑπὸ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ, πρὸς διάλυσιν τῆς ἐκεῖ ὑπερμεσοῦντος τοῦ 15-ου αἰῶνος μορφωθείσης ὑπὸ Μιχαήλ τὸν Ἀποστόλιον ἀντορθοδόξου κοινότητος οὐνιτῶν· ἡ αὐτοῦ δὲ διατριβὴ τοῦ Μάρκου θὰ ἦτο πιθανῶς ἀποτελέσμα ἐνεργείας τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Μιχαήλ ὁ Ἀποστόλιος μνημονεύει τοῦ Μάρκου πρῶτον ἐν τινι ἀχρονολογήτῳ ἐκ Κρήτης γράμματι πρὸς τινὰ Γεώργιον, πιθανῶς τὸν Τραπεζούντιον, διατρίβοντα τότε ἐν Ῥώμῃ παρὰ τῷ τιτλούχῳ οὐνίτῃ πατριάρχῃ Κ/πόλεως καρδινάλει Βησσαρίωνι· καὶ γράφει αὐτῷ· «πλείω σοι τούτων γράφειν οὐκ ἔχω, ἀλλ' ἡ ὡς ἡμᾶς ἐλθεῖν τάχιον, εἴ γε βούλοιο καὶ Μάρκον ἰδεῖν τὸν μοναχόν γε Χρυσόναυν»· τοῦτον δὲ τὸν Χρυσόναυν ὁ κωδῆξ, ἐν ᾧ ἡ τοῦ Μιχαήλ ὑπάρχει ἐπιστολή, ταυτίζει τῷ ἡμετέρῳ Ξυλοκαράβῃ¹⁾. Ἐν ἑτέρῳ πάλιν γράμματι τοῦ Μιχαήλ Ἀποστολίου (1467) πρὸς τὸν καρδινάλιν Βησσαρίωνα γράφονται ταῦτα· «Ὁ ταυτί τὰ γράμματα κομίζων τῇ δεσποτείᾳ σου ἦν καὶ αὐτός οὕτως τῶν ταλάνων σχισματικῶν (= ὀρθοδόξων καθολικῶν), ὥσπερ δὴ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Κρήτῃ σχεδόν, πλὴν ἡμῶν καὶ ὅσοι γε ὑφ' ἡμῶν καὶ τῆς ἀληθείας ἐπείσθησαν· οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν, εἰ χρή τάληθές εἰπεῖν, κινούμενοι οἱ πανδελφαιοὶ, ἀλλ' ἄμοιροι λόγων ὄντες καὶ δογματῶν ἄπειροι τῆς ἐκκλησίας (= τῆς Ῥωμαϊκῆς) ἐξ ἀμαθίας, ὑπ' ἀνδρῶν φιλοδόξων καὶ ρεολόγων καὶ μισθὸν ἡγουμένων τὴν κατὰ Λατίνων γε βλασφημίαν ὑπάγονται τε καὶ πείθονται· ὧν εἷς καὶ χεῖριστος ἦν Μάρκος σκοτενδύτης (= ρακενδύτης=μοναχός) Βυζάντιος ὁ Ξυλόναυς (= Ξυλοκαράβης), ἀνὴρ φιλόχρυσος, κακὸδοξος, κερκοπίδηκος, ὅς τὴν Κρήτην πᾶσαν συνέχεε τε καὶ συνεκύκησεν, οὐ μὲν οὖν τοὺς λόγων εἰδότας καὶ εὖ φρονήσεως ἦκοντας, ἀλλὰ τινὰς βεκκεσελήνους καὶ κρονίων ὄζοντας καὶ ἀναλφαβήτους»²⁾. Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι ὁ Μάρκος μοναχός ὢν ἐτι περιώδευσε τὴν νῆσον Κρήτην, κηρύττων ἐκεῖ τότε τὰ πρέποντα τοῖς ὀρθοδόξοις κατὰ τῆς οὐνίας, καὶ βλάπτων οὕτω τὰς ἐξ αὐτῆς προσδοκίας τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Ἀποστολίου· ἐκ τούτου δὲ οὗτος καθάπτεται τοῦ Μάρκου φανατικῶς, ὡς γενομένου βλάβης αὐτῷ προξένου, καὶ ἡθικῆς καὶ ὑλικῆς, ὑλικῆς μὲν, διότι μὴ ποιῶν ποσηλύτους εἰς τὴν οὐνίαν θὰ ἐστερεῖτο τῶν ἐκ Ῥώμης χρηματικῶν βοηθημάτων³⁾, ἡθικῆς δὲ πάλιν, διότι τοῦ Μάρκου πιθανῶς ἀναγνώσαντος ἐν ταῖς κρητικαῖς ἐκκλησίαις ἀφορισμὸν τινὰ κατὰ τοῦ Μιχαήλ, φαίνεται νὰ

1) É. Legrand, Bibliographie hellénique, XV-e siècle, τ. 2, σ. 247.

2) Hippolyte Noiret, Lettres inédites de Michel Apostolios. Paris, 1899, σ. 95.

3) Noiret, σ. 22. Πρβλ. καὶ σελ. 136—7.

προὔκληθη κατὰ τούτου ἐκ μέρους τοῦ κρητικοῦ λαοῦ μεγάλη δυσἀρέσκεια¹⁾. Ὅτι δὲ τὰ πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς εἰργάσθησαν σοβαρῶς ἐν Κρήτῃ κατὰ τοῦ Μιχαήλ, δῆλον ἐξ ἐτέρας αὐτοῦ πρὸς τὸν Βησσαρίωνα ἐπιστολῆς (1467), ἐν ᾗ ἐπιτίθεται κατὰ δύο μοναχῶν οὕτω· «Σάββας δέ τις», λέγει, «καὶ Μάξιμος μοναχῶ, μιὰρὰ ξυνωρίς, ἀσπόνδω τῶν Εὐρωπαϊῶν τῆς ἐκκλησίας ἐχθρῶ, ἀμαθία συζῶντε καὶ συζῆν χαίροντε, ἐρημία καὶ πείνη μετροῦντε τὴν ἀρετὴν, τᾶλλά τε ποιοῦντε ὅσα γε οἱ τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑποκριταί, γράμμα μοι ἀποτρόπαιον τοῦ Ἀλεξανδρείας (πατριάρχου) ἐκομισάτην, γέμον τε ἀσεβείας καὶ βλασφημίας ἐπὶ Λατίνους καὶ με ἀντιγράψαι ἡξιούτην αὐτό, οὐκ οἶδότε ὄντα γε τῆς ἐνώσεως. Λαβὼν οὖν τοῖν ἀλιτηρίοιν τὸ γράμμα καὶ τὸν ὀρμαθὸν ἀναγνοὺς τῶν βλασφημιῶν ἐνεὸς ἐγενόμην καὶ ἀπεπάγην τῷ δέει· πολλὰ δ' ὅμως ὕστερον αὐτοῖν κατεῖπων, κακῶς κακῶ ὑβρίζων ἀπεωσάμην, ἀποδοὺς αὐτοῖν καὶ γράμμα τὸ ἐναγές, τὸν καρπὸν τῆς ἀσκητικῆς παιδείας αὐτοῖν. Ἀνεγνώσθη τὰ γράμματα, τοῖς στέργουσι λέγοντα τὴν ἐν Φλωρεντία γενομένην σύνοδον ἀνάθεμα, τοῖς συγκροτήσασι γενέσθαι λυμεῶσι πατράσιν ἀνάθεμα, τοῖς ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάττης ἐξαλλομένοις θηρίοις σὺν τοῖς συνηγόροις καὶ συμμάχοις αὐτῶν ἀνάθεμα, καὶ ἄλλ' ἅττα οὐκ ὀλίγα καὶ πάντα βλασφημιῶν ἐμπλεα. — Οὐκ ἤρκει μένοντε αὐτῷ ἐν τῇ Συρίᾳ σιγᾶν, ἀλλ' ἐγραψάτην ἐν Κρήτῃ τοῖς ξυνδιασώταις αὐτῶν (= ὀρθοδόξοις) ἐμὲ μὲν πρώτως καὶ μάλιστα ἀφορίζοντε, μετέπειτα δὲ καὶ τοὺς γενομένους αὐτοῖν αἰτίας τῆς ἐξορίας» (Ἐνετοὺς ἢ κληρικοὺς ἐν Κρήτῃ λατίνους²⁾· πάντες δὲ οἱ ἐν Κρήτῃ ὅπαδοι τοῦ προπαγανδιστοῦ τῆς οὐνίας Μιχαήλ Ἀποστολίου ἦσαν ὁκτῶ καὶ δέκα τὸν ἀριθμόν³⁾).

Τέλος τὰ γράμματα τοῦ Μιχαήλ Ἀποστολίου φανερῶνουσιν ἀρκούντως, ὅτι ὁ Μᾶρκος ἐξεπλήρωσεν ἐξαρχικὴν ἐν Κρήτῃ ἐντολὴν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῆς οὐνίας· καὶ τοῦ Μάρκου δὲ ἀπελθόντος, τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἐξηκολούθησεν ἐν Κρήτῃ δι' ἐτέρων ἐξάρχων ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας πατριάρχης, οὓς ὅμως οἱ περὶ τὸν Μιχαήλ ἐπέτυχον νὰ ἐξορίσωσιν ἐκ τῆς νήσου· κατὰ τῆν δὲ ἀκριβῶς χρόνον ὁ Μᾶρκος εὐρέθη ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ, ἀδύνατον εἶναι νὰ διακριθῇ ἐκ τοῦ πρὸς Γεώργιον γράμματος τοῦ Μιχαήλ. Ὅπως δὲ ὅποτε ὁ Μᾶρκος ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀπὸ τοῦδε ἄρχεται τὸ κυριωδέστατον τῆς βιοτῆς αὐτοῦ στάδιον, διότι μετ' ὀλίγον ἀναγορεύεται πατριάρχης οἰκουμενικῶς καὶ μετὰ τοῦτο πρόεδρος τῆς αὐτοκεφάλου ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρι-

1) Noiret, σ. 89.

2) Noiret, σ. 102.

3) Noiret, σ. 136.

δῶν. Τὰ περὶ τούτων διηγεῖται ἡ Ἑκθεσις Χρονική, ἡ Ἱστορία Πολιτικὴ Κ/πόλεως καὶ τὸ πατριαρχικὸν χρονικὸν τοῦ Μαλαξοῦ, σαφηνίζει δὲ καὶ ὁ 145-ος κώδιξ τοῦ ἐν Κ/πόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἐν τῷ κώδικι τούτῳ ὑπάρχει τετράδιόν τι τοῦ 16-ου αἰῶνος, ἐν ᾧ διὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χειρὸς εἶναι γεγραμμένα τὰ ἐπόμενα ἔγγραφα· πρῶτον, ἀντίγραφον πατριαρχικῆς πράξεως, γενομένης ἰνδικτ. ιγ' τοῦ 6973-ου ἔτους (1464). δι' ἧς Μᾶρκος τις ἱερομόναχος ἀναγορεύεται μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως· εἶτα ὑπάρχει ἀντίγραφον ἐπιστολῆς ἀνωνύμου τινὸς πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς κληρικοὺς τῆς μητροπόλεως Δέρκου καὶ τῆς ἐπισκοπῆς Μετρῶν· ἐγράφη δὲ αὕτη μηνὶ ἰουνίῳ τῆς ιδ' ἰνδικτιῶνος, τουτέστιν ἔτει 1465-φ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐκομίσθη εἰς τοὺς ῥηθέντας τόπους ὑπὸ Ἰωακείμ ἱερομονάχου καὶ ἀνεγνώσθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις· εἶναι δὲ περιεκτικὴ ἐπιτιμίων τινῶν κατὰ τῶν κληρικῶν τῆς μητροπόλεως Δέρκου καὶ τῆς ἐπισκοπῆς Μετρῶν, ὅτινες «τοσοῦτου παραδραμόντος καιροῦ» (τουτέστιν, ὡς ἐγὼ νομίζω, ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ γράφοντος πρὸς αὐτοὺς πατριάρχου) οὔτε ἀπέστειλάν τινα εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν πατριάρχην, ἵνα, καθὰ φαίνεται, συγχαρῇ αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ του, οὔτε ἔγραψαν αὐτῷ «περὶ τινος ἐκκλησιαστικοῦ πράγματος ἢ δικαιώματος». Ὁ σταλεὶς λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς Ἰωακείμ ἐντολὴν εἶχε νὰ παραλάβῃ «ἐγγράφως καὶ ἐμμαρτύρως, μετὰ βάρους ἀφορισμοῦ, πᾶν ὃ τι ἐνὶ δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας» Κωνσταντινουπόλεως, καὶ νὰ προτρέψῃ αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ μνημονεύωσι ῥητῶς «ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς» τοῦ ὀνόματος τοῦ πατριάρχου, «κατὰ τὸν κανόνα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν», καὶ ἂν τις «στερήσῃ τι τῶν δικαίων καὶ μάλιστα καταφρονήσας μὴ μνημονεύῃ τοῦ ὀνόματος τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἔσται ὑπὸ καθαίρεσιν καὶ ἀφορισμὸν καὶ ἀνάθεμα». Μετὰ δὲ τὸ τοιοῦτον ἐπιτιμητικὸν γράμμα ὑπάρχει ἐν τῷ ῥηθέντι κώδικι μία Ματθαίου τοῦ Καμαριώτου ἐπιστολὴ πρὸς τινα «οἰκουμενικὸν πατριάρχην καὶ τοῦ κατ' Ἀχρίδας ποιμνίου ἐκ βασκανίας πρόεδρον», καὶ μετ' αὐτὴν ἀντίγραφον προικοσυμφώνου συνταχθέντος ἐν Ἀχρίδι, καὶ ἀντίγραφον πάλιν πρατηρίου συνταχθέντος ὡσαύτως αὐτόθι· μετὰ δὲ τοῦτο κεῖται ἀντίγραφον ἀνωνύμου τινὸς γράμματος πρὸς τινα πρῶην οἰκουμενικὸν πατριάρχην, ὅστις κληθεὶς εἰς τὸν θρόνον εἶχε παραλάβει «κακῶς πάσχουσαν τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ γὰρ ἐστήριξεν αὐτὴν κλονουμένην», εἶτα δὲ κατέλιπε τὸν θρόνον, τινῶν τῶν κληρικῶν δόντων τῷ αὐτῷ πατριάρχει τὰς πρὸς ἔγκατάλειψιν ἀφορμάς· «ἀλλ' οὗτοι», κατὰ τὸν γράφοντα, «πολλὰς ὑφέξονται τὰς δίκας· πολλὰ γὰρ σοι προσκέκρουκαν, διὰ ταῦτα καὶ μεθίστανται ἤδη, εἰπουν ἐξίστανται τῆς ἐξουσίας, ἣν λαβόντες μεγάλα ἐμπεπαρώνησαν τῇ σῇ ἀγιότητι, μεγάλα δὲ καὶ πρὸ αὐτοῦ σου τῷ Θεῷ».

Μετὰ τὸ γράμμα τοῦτο κεῖται ἀντίγραφον τῶν ἐν τῷ Συντάγματι τῶν ἱερῶν κανόνων (Ψάλλη καὶ Ποτλῆ, τ. 5, σ. 267—269) εὐρισκομένων ἐγγράφων περὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος¹⁾.

Ἡ σειρὰ τῶν ἐγγράφων τούτων δὲν εἶναι τυχαία, διότι βιβλιογράφος τις, ὡς φαίνεται, σκοπὸν ἔθετο διὰ τῆς ἀντιγραφῆς αὐτῶν ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τετραδίῳ νὰ διασώσῃ ὃ τι εὗρεν ἀναφερόμενον εἰς τὸν βίον Μάρκου τοῦ Ξυλοκαράβη· καὶ οὐδὲ εἶναι, νομίζω, τῆς ἀντιλήψεως ταύτης ἡ ἀναίρεσις εὐκολος, καθόσον πάντα τὰ ἐν τοῖς ἐγγράφοις ἐκεῖνα βιολογικὰ στοιχεῖα ἀνευρίσκονται ἐν ταῖς περὶ Μάρκου τοῦ Ξυλοκαράβη γνωσταῖς νῦν εἰδήσεσιν· οὕτω, λόγου χάριν, ὅτι πρόεδρος ἐγένετο τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, εἶναι πασίγνωστον· διὰ νὰ ὀνομασθῇ δὲ πρόεδρος καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ἀρχιεπίσκοπος, ὥφειλε κατὰ τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα νὰ διοικήσῃ πρότερον δύο ἀρχιερατικούς θρόνους. Πρῶτος τούτων εἶναι, κατὰ τὰ ἡμέτερα ἔγγραφα, ὁ τῆς μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως καὶ δεύτερος ὁ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως²⁾.

Μᾶρκος λοιπὸν ὁ Ξυλοκαράβης ἐπανελθὼν ἐκ Κρήτης εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀμείβεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὰ γενόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ μὲ προαγωγὴν εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως· τοῦτο δὲ πορίζομαι ἐγὼ ἐκ τοῦ πρώτου ἐγγράφου τοῦ ρηθέντος κώδικος, ἐν ᾧ παρουσιάζεται εἰς ἤδη ἱερομόναχος Μᾶρκος ὡς μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου 6973-φ, ὅπερ συμπίπτει μετὰ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1464-ου καὶ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1465-ου ἔτους· ἀντιστοιχεῖ δὲ μᾶλλον πρὸς τὸ 1464-ου ἔτος, διότι ἤδη ὁ αὐτὸς Μᾶρκος, κατὰ τὴν ἡμέτεραν γνώμην, πρὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1465-ου ἔτους, ὑπῆρξε πατριάρχης οἰκουμενικός. Εἰς τὴν χειροτονίαν τοῦ Μάρκου ἦσαν παρόντες οἱ μητροπολῖται Ἡρακλείας, Σεβαστείας, Πισιδίας, Ἀθηνῶν καὶ Μελενίκου, πατριάρχης δὲ οἰκουμενικός ἦτο τότε οὐχὶ ὁ πρῶτος Ἰωάσαφ, ὡς λέγουσιν οἱ γεδεώνειοι πίνακες³⁾, ἀλλὰ Σωφρόνιος ὁ πρῶτος, ὁ τοῦ Ἰωάσαφ διάδοχος. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἤκμαζον ἐν τῷ πατριαρχείῳ δύο ἀντίπαλα κόμματα κληρικῶν, τὸ περὶ τὸν μέγαν οἰκονόμον καὶ τὸ περὶ τὸν μέγαν σκευοφύλακα καὶ μέγαν ἐκκλησιάρχην, ἐν δὲ τούτων, καὶ ὡς φαίνεται τὸ περὶ τὸν μέγαν σκευοφύλακα, ὑπερισχύσαν προέβαλεν ἀντὶ τοῦ Σωφρονίου πατριάρχην οἰ-

1) Ἀ. Π. Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη, τ. 4, σ. 132—134.

2) Τὰ ἔγγραφα ταῦτα προεξέδωκε μεθ' ἱκανῶν σφαλμάτων ὁ Γεδεών (Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, τ. 2, σ. 354, 355, 358], ὅστις ὅμως δὲν διέκρινεν, ὅτι τὸ περὶ τοῦ Μάρκου γράμμα (ὡς μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως) ἀναφέρεται πρὸς τὸ αἶτομον τοῦ Ξυλοκαράβη.

3) Γεδεών Πατριαρχ. πίνακες, σ. 481.

κουμενικὸν τὸν ἡμέτερον Μάρκον, μὴ προφθάντα πιθανῶς οὕτως οὐδὲ τὴν μητρόπολιν αὐτοῦ Ἀδριανούπολιν νὰ ἰδῇ. Πότε δὲ τοῦτο ἡδύνατο νὰ συμβῇ; Ἐὰν παραδεχθῶμεν ὡς ἀκριβῆ τὴν παρὰ τῷ Μελετίῳ πληροφορίαν, ὅτι ὁ Σωφρόνιος ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου μετὰ ἐνὸς ἔτους πατριαρχίαν¹⁾, δυνατόν εἶναι συμπερασματικῶς νὰ προσδιορίσωμεν τὸ τέλος τοῦ 1464-ου ἔτους ὡς χρόνον τῆς ἀναβιβάσεως τοῦ Μάρκου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ὁ πρὸ τοῦ Σωφρονίου δηλαδὴ πατριάρχης Ἰωάσαφ ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου ἐν ᾧ χρόνῳ ἐσφάγη μετὰ τῶν τέκνων του ὁ αἰχμάλωτος Δαβίδ, πρῶτην αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος²⁾. τὸ κακούργημα τοῦτο ἐγένετο τῇ 1-ῃ νοεμβρίου 1463-ου ἔτους³⁾. Ὑπολογίζοντες δὲ ἐντεῦθεν τὸ ἐν ἔτος τῆς πατριαρχίας τοῦ Σωφρονίου καὶ προστιθέμενοι μικρὸν τινα χρόνον χηρείας τοῦ θρόνου μέχρι τῆς ἐκλογῆς νέου πατριάρχου, φθάνομεν εἰς τὸ τέλος περίπου τοῦ 1464 ου ἔτους, ὅτε δεόν ὡς διάδοχος τοῦ Σωφρονίου νὰ παρουσιασθῇ ὁ Μάρκος Ξυλοκαράβης· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ ἀνώνυμον πατριαρχικὸν γράμμα πρὸς τοὺς κληρικοὺς τῆς Δέρκου καὶ τῶν Μετρῶν, περὶ οὗ τινα ἐλέχθησαν ἀνωτέρω, τὸ γραφέν μὲν ἰουνίῳ τοῦ 1465-ου ἔτους, δύναται ν' ἀποδοθῇ ἀσφαλῶς εἰς τὸν πατριάρχην Μάρκον, παραπονούμενον, ὡς ἐλέχθη, ἐν αὐτῷ κατὰ τῶν κληρικῶν τῆς Δέρκου καὶ τῶν Μετρῶν, ὡς μήπω τινὸς ἐξ αὐτῶν ἐμφανισθέντος πρὸ καιροῦ ἐνώπιον αὐτοῦ ἤδη πατριαρχοῦντος· ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τὸ κανονικὸν μνημόσυνον ἡμέλησαν ὅλως ἐν ταῖς ἱεραῖς λειτουργίαις καὶ ἐπέσειε διὰ τοῦτο αὐτοῖς καὶ ἀφορισμὸν καὶ ἀνάθεμα μέχρις ὑποταγῆς, εἰκάζω ἐντεῦθεν, ὅτι ὑπῆρχε μερίς ἀπαξιούσα νὰ θεωρῇ τὸν Μάρκον πατριάρχην κανονικόν, διοικοῦντα ἤδη τὴν Ἐκκλησίαν ἐν μέσῳ ἀγωνίας καὶ πάλης.

Ἄγνωστος εἶναι ἡ διάρκεια τῆς πατριαρχίας τοῦ Μάρκου. Ἡ παρὰ τῷ Σάδᾳ ἀνώνυμος χρονικὴ ἐκθεσις λέγει ταῦτα· «ποιήσας οὖν (ὁ Μάρκος) καιρὸν ὀλίγον ἐν τῷ πατριαρχείῳ, ἀνεφύησαν σκάνδαλα οὐκ ὀλίγα ἐκ τῶν κληρικῶν»⁴⁾. Ὁ παρὰ τῷ Κρουσίῳ συγγραφεὺς τῆς πολιτικῆς ἱστορίας Κ/πόλεως βεβαιοῖ ὡσαύτως, ὅτι ὁ Μάρκος «καιρὸν οὐκ ἔμεινε πολὺν διὰ τὰ σκάνδαλα τῶν κληρικῶν»⁵⁾. ὁ δὲ Μαλαξὸς βεβαιοῖ τὰ αὐτὰ λέγων· «ἔκαμε δὲ ὀλίγον καιρὸν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, καὶ ἐγεννήθησαν καὶ ἐβλά-

1) Μελετίου Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, τ. 3, σ. 331.

2) Turco-Graecia, σ. 21. Κ. Σάδᾳ Μεσαιων. βιβλιοθήκη, σ. 579. *Ecthesis chronica*, σ. 25—27.

3) Ἐκ σημειώματος ἀνωνύμου, ὅπερ ὅρα ἐν τοῖς ἡμετέροις Τραπεζουντιακοῖς. Βυζαντ. Χρον., τ. 5, σ. 680.

4) Κ. Σάδᾳ Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τ. 7, σ. 580. *Ecthesis chronica*, σ. 28.

5) Turco-Graecia, σ. 22.

στησαν πολλά σκάνδαλα ἀπὸ τοὺς κληρικοὺς κατ' αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου»¹⁾. Τὸ ὀλίγον καιρὸν καὶ τὸ οὐκ ἔμεινε πολὺν καιρὸν ἡρμήνευσαν οἱ κατόπι συντάκται πατριαρχικῶν καταλόγων διαφοροτρόπως. Ὁ Μελέτιος ἡρμήνευσεν εἰς «μετὰ βίας χρόνον ἓνα», προσδιορίσας τὸ 1467-ον ἔτος²⁾. ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης ὥρισεν ἐν μὲν τῷ χρονικῷ του ἐν ὅλον ἔτος, τὸ 1472-ον³⁾, ἐν δὲ τῷ ἰδίῳ καταλόγῳ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως λέγει· «πατριαρχεῦει μῆνας ἑπτὰ» ἔτει 1460-ῳ⁴⁾. ἀλλὰ τοῦτο παρέλαβεν ὁ Ὑψηλάντης ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Παγκρατίου Δημάρη⁵⁾. Κύριλλος ὁ Λαυριώτης ὥρισεν ὡσαύτως ἐν ὅλον ἔτος, τὸ 1471-ον⁶⁾. Ζαχαρίας ὁ Μαθᾶς ὡσαύτως ἐν, τὸ 1469-ον ἔτος⁷⁾. Ὁ τοῦ Κυρίλλου ἐκδότης Μανουὴλ Γεδεών ὥρισεν ἐξ ἰδίων ἐρευνῶν ἀτυπώτων ἔτη δύο, 1470 — 1472⁸⁾, ὕστερον δὲ πάλιν ἐξ ἰδίων ἐρευνῶν εἶπε μὲν ὅτι ὁ Μάρκος «ἐπὶ βραχὺν χρόνον διώκησε τὴν Ἐκκλησίαν», τοῦτον ὅμως τὸν βραχὺν χρόνον προσδιώρισε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1466—1467, μέ τινα δυσπιστίαν πρὸς τὸ 1467-ον ἔτος⁹⁾.

Πᾶς τις ἐντεῦθεν παρατηρεῖ, ὅτι πάντες οὗτοι οἱ χρονολογικοὶ προσδιορισμοί, καίτοι εἶναι ὅλως αὐθαίρετοι, κυμαίνονται μεταξὺ μηνῶν ἑπτὰ καὶ ἐνὸς ἔτους· οὐδεμίαν ὅμως αἰτιολογίαν ἔχομεν εἰς τὸ νάποδεχθῶμεν ὡς ἀληθῆ κατὰ προσέγγισιν ἢ τὸν ἐπτάμηνον ἢ τὸν ἐτήσιον χρόνον, ἐπειδὴ οἱ τοῦτον οὕτω προσδιορίσαντες ἀβασίμως εἶναι παντελῶς ἀσύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους· ἕκαστος αὐτῶν ὀρίζει κατὰ τὸ δοκοῦν τότε ἢ τότε τὸ ἔτος διὰ τὴν πατριαρχίαν τοῦ Μάρκου καὶ οὐδεμίαν ἀπολύτως προσκομίζει πειστικὴν μαρτυρίαν. Τὸ ὀλίγον καιρὸν καὶ τὸ οὐκ ἔμεινε πολὺν καιρὸν ὁ Μάρκος ἐν τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ δύναται καὶ σήμερον νά ἐρμηνεύη ὡς ἕκαστος ἡμῶν ἐθέλει· ἀλλ' ὅμως ἔχομεν ὅπωςδήποτε καὶ ὅρια καθωρισμένα, ἐν οἷς δυνάμεθα τὸν ὀλίγον ἐκεῖνον καιρὸν νά περιορίσωμεν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ με-

1) Turco-Graecia, σ. 124. Πρβλ. Δωροθέου βιβλίον χρονικόν. Ἐνετίησιν 1781, σ. 423, ἔνθα προστίθεται τὸ αἰ παμμίαροι κληρικοὶ ἔκαμαν σκάνδαλα, διότι δὲν ἤθελαν λόγιον, μόνον κανένα ζῶον, νά κάμνουν τὰ θελήματά τοὺς καὶ τὰς παρανομίας, νά τρώγουν τὰ αἵματα τῶν χριστιανῶν».

2) Μελετίου Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, τ. 3, σ. 331.

3) Τὰ μετὰ τὴν Ἀλωσιν, σ. 17 καὶ 19.

4) Κῶδ. πατριαρχ. ἐν Ἱερουσαλήμ, ἀριθ. 187.

5) Κῶδ. τοῦ ἐν Κ/πόλει Ἑλλην. Φιλ. Συλλόγου, ἀριθ. 14. Πρβλ. Ἐκκλησ. Ἀληθ., τ. 4, σ. 398.

6) Κυρίλλου Λαυριώτου πατριάρχει μετὰ τὴν Ἀλωσιν, ἐκδ. Μ. Γεδεών. Ἀθήνησιν 1877, σ. 20.

7) Ζ. Μαθᾶ Κατάλογος ἱστορικὸς κτλ. Ἐν Ναυπλίῳ 1837, σ. 163.

8) Κυρίλλου Λαυριώτου πατριάρχει, σ. 50.

9) Πατριαρχικοὶ πίνακες, σ. 481.

μαρτυρημένως εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ μὲν πατριάρχης Σωφρόνιος ἤκμαζε μηνὶ αὐγούστῳ τοῦ 1464-ου ἔτους, ὁ δὲ τοῦ Μάρκου δεύτερος διάδοχος Διονύσιος ὁ πρῶτος ἦτον ἤδη πατριάρχης τὸ πρῶτον τῇ 15-ῃ ἰανουαρίου τοῦ 1467-ου ἔτους¹⁾, ὀφείλομεν τὸν ὀλίγον χρόνον τῆς πατριαρχίας τοῦ Μάρκου νὰ ζητήσωμεν μεταξύ τῶν ἐτῶν 1464 καὶ 1466. Ὁ Μάρκος ἄμεσον ἔσχε διάδοχον Συμεὼν τὸν Τραπεζούντιον, μεθ' ὃν ὕστερον ἐπατριάρχησε Διονύσιος ὁ πρῶτος· ἐπειδὴ δὲ οὗτος, ὡς εἴρηται, πατριάρχης ἦτο τῇ 15-ῃ ἰαν. 1467, ὀφείλεται πρῶτον νὰ προσδιορισθῇ ὁ τῆς πατριαρχίας τοῦ Συμεὼν χρόνος καὶ ὁ τῆς λήξεως τῆς τοῦ Μάρκου πατριαρχίας. Τὰ διηγούμενα ὑπὸ τῶν χρονογράφων περὶ τοῦ Συμεὼν παριστῶσι τὴν πρώτην αὐτοῦ πατριαρχίαν καὶ σκανδαλώδη καὶ λίαν ὀλιγοχρόνιον. Παγκράτιος ὁ Δημάρης, εἰ καὶ ἔσφαλε τάξας τὴν πρώτην τοῦ Συμεὼν πατριαρχίαν ἔτει 1461-ω, προσδιώρισεν ὁμῶς τὴν διάρκειαν αὐτῆς εἰς μῆνας ἑξ²⁾· ταύτην δὲ τὴν ἐξάμηνον διάρκειαν ἐγὼ παραδέχομαι κατὰ συνθήκην ἐν ἐλλείψει ἄλλου τινὸς ἀσφαλεστέρου χρονικοῦ προσδιορισμοῦ, καὶ τοῦτο διότι καὶ ὁ συντάκτης τῆς ἀνωνύμου χρονικῆς ἐκθέσεως καὶ ὁ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας Κ/πόλεως καὶ ὁ Μαλαξὸς παραδέχονται διελθόντα «μερικὸν καιρὸν» ἢ «ὀλίγον καιρὸν» μεταξύ τῆς πτώσεως τοῦ Συμεὼν καὶ τῆς εἰς πατριάρχην ἐκλογῆς τοῦ διαδεξαμένου τοῦτον Διονυσίου· ἐπειδὴ δὲ καὶ ρητῶς ὁμολογεῖται, ὅτι οὗτος ὁ Διονύσιος ἔμεινε πατριάρχης ἐπὶ ἔτη συνεχῇ ὀκτώ, ὁ δὲ τούτου διάδοχος Συμεὼν ἀνευρίσκεται τὸ δεύτερον πατριάρχης ἔτει 1472-ω, ὑπολογίζοντες ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου τὰ παρελθόντα τῆς πατριαρχίας τοῦ Διονυσίου ὀκτὼ ἔτη καὶ εὐρίσκοντες τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ 1464-ου ἔτους, δυνάμεθα ἐντεῦθεν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ πρώτη σκανδαλώδης καὶ ὀλιγοχρόνιος τοῦ Συμεὼν πατριαρχία περιορίζεται ἐν αὐτῷ τῷ δευτέρῳ ἡμίσει τοῦ 1464-ου ἔτους· ἀλλ' ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος ἀναιρεῖται καὶ διὰ τοῦ μηνὶ αὐγούστῳ 1464 γράμματος τοῦ Σωφρονίου καὶ

1) Ὅρα τὸ πρὸς τῷ τέλει τῆς πραγματείας ταύτης πατριαρχικὸν γράμμα καὶ τὴν ἄλλην ἡμῶν πραγματείαν, ἧς ἡ ἐπιγραφή· «Μαγνησία ἢ ὑπὸ Σιπύλῳ καὶ αἱ μητροπόλεις Ἐφέσου καὶ Σμύρνης». Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος, τ. 2, σ. 654—657. Σημειώσεως ἄξιον ἐνταῦθα, ὅτι ἐξ ἰδίων ἀτυπώτων ἐρευνῶν ἔτει 1877-ω Μανουὴλ ὁ Γεδεὼν ὥρισε τὴν πρώτην τοῦ Διονυσίου πατριαρχίαν ἔτει 1476-ω (Κυρίλλου Λαυριώτου πατριαρχαί, σ. 52)· ἐγὼ κατόπιν ἔτει 1886-ω ἤλεγξα τὸν χρονικὸν τοῦτον ὅρισμόν με παραπομπὴν εἰς βιβλίον τι τοῦ Omont, ἐξ οὗ ἐφανερώτο ὁ Διονύσιος πατριαρχεῦν ἔτει 1467-ω (ἔρα τὴν ἡμετέραν Ἑκθεσιν παλαιογραφικῶν ἐρευνῶν κτλ., σ. 18), ὁ δὲ Γεδεὼν ἠναγκάσθη κατ' ἀκολουθίαν νὰ δεχθῇ τὸν χρόνον τοῦτον ὡς ἀσφαλῆ (Γεδεὼν, Πατριαρχικοὶ πίνακες, σ. 482).

2) Α. Π.-Κεραμέως Συμβολαὶ ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ, τ. 4, σ. 398. Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς 3-ης πατριαρχίας Συμεὼν τοῦ Τραπεζουντίου ἐν τῷ Δελτίῳ, τ. 3, σ. 481. Ὁ Γεδεὼν ἀγνοήσας τὴν 3-ην αὐτοῦ πατριαρχίαν ἀπέδωκε παρ' ἱστορίαν δύο μόνας πατριαρχίας εἰς τὸν Συμεὼν (ἔρα Πατριαρχ. πινάκων σ. 483 καὶ 487).

διὰ τοῦ πρὸς τοὺς κληρικοὺς τῆς Δέρκου καὶ τῶν Μετρῶν γράμματος, τοῦ γραφέντος μηνὶ ἰουνίῳ τοῦ 1465-ου ἔτους καὶ ἀποδοθέντος ἤδη εἰς τὴν πατριαρχίαν τοῦ Μάρκου. Λαμβάνοντες δὲ πάλιν ὑπ' ὄψει τὸ τελευταῖον τοῦτο γράμμα καὶ τὸ τέλος τῆς πρώτης τοῦ Διονυσίου πατριαρχίας μέχρι τοῦ μέσου τοῦ 1472-ου ἔτους, ἔχομεν οὕτως ἐξαγόμενον ἐτῶν ἑπτὰ, ἐξ ὧν ἀναγκαίως ἔχει νὰ ἀφαιρεθῇ χρονικόν τι διάστημα, «μερικὸς καιρὸς», διὰ τὴν μεταξὺ Μάρκου καὶ Διονυσίου συμβᾶσαν πρώτην τοῦ Συμεὼν πατριαρχίαν. Ἡ βεβαίωσις ἄρα τῶν προσδιορισάντων τῶν Διονυσίῳ πατριαρχίαν ὀκταετῇ καὶ συνεχῇ δὲν εἶναι κατὰ γράμμα ἀσφαλῆς· ἡμπορεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον νὰ περιορισθῇ ἡ πατριαρχία αὕτη εἰς ἔτη ἕξ καὶ μῆνας τινας, οἷον ἐννέα, ἂν ἐρμηνεύσωμεν τὸ «μερικὸν καιρὸν» τῆς τοῦ Συμεὼν πρώτης πατριαρχίας εἰς τρίμηνον διάστημα καὶ οὐχὶ εἰς ἑξάμηνον, ὡς ἡρμήνευεν ὁ Δημάρης, καὶ τάξωμεν αὐτὴν μετὰ τὸν ἰούνιον τοῦ 1465-ου ἔτους, οὕτως ὥστε οἱ τρεῖς τελευταῖοι μῆνες τούτου τοῦ ἔτους νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀρχὴ τῆς τοῦ Διονυσίου πατριαρχίας. Ἀλλὰ πρὶν ἢ καταδικασθῇ ἐπ' ἀνακριβεῖα τὸ ρηθὲν ὀκταετὲς διάστημα, πρέπει νὰ ὑποτεθῇ καὶ τοῦτο, ἂν μὴ δηλαδὴ ὁ στρογγύλος οὗτος ὀκταετὲς ἀριθμὸς ἐκφράζῃ ἀπλῶς τὸ ὅλον χρονικὸν διάστημα καὶ τῶν δύο τοῦ Διονυσίου πατριαρχιῶν, ὧν ἡ δευτέρα, καθὰ λέγουσιν ἰδίᾳ οἱ χρονογράφοι, παρετάθη ἐπὶ ἔτη δύο καὶ μῆνας ἕξ· ἂν λοιπὸν ἐξ ὑποθέσεως, διὰ τὴν ἑλλειψιν ἀναιρετικῆς τινος αὐτῆς μαρτυρίας, εἶναι δυνατόν νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἡ τοῦ Διονυσίου πρώτη πατριαρχία παρετάθη ἐπὶ ἔτη ἕξ καὶ μῆνας ἕξ, οὐχὶ δὲ ἐννέα, ὡς προϋπετέθη (ἀνάγκη δὲ ἀναπόφευκτος εἶναι νὰ δοθῇ καὶ τῷ Συμεὼν χρονικὸν τι διάστημα διὰ τὴν πρώτην πατριαρχίαν του), τότε ὀφείλεται νὰ προσυποτεθῇ, ὅτι περὶ μὲν τὸν ἰούλιον μῆνα τοῦ 1465-ου ἔτους ἐγένετο τὸ πρῶτον πατριάρχης ὁ Συμεὼν, περὶ δὲ τὸν ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Διονύσιος, περὶ δὲ τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1471-ου ἔτους πάλιν ὁ Συμεὼν, οὗ ἡ ἀρχὴ τῆς δευτέρας πατριαρχίας, κυμαινομένη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1471—1472, δὲν εἶναι εἰσέτι ἀκριβῶς προσδιωρισμένη· ἂν δὲ παραδεχθῶμεν ὡς βάσιμον καὶ τὸν ἑξάμηνον ὑπολογισμόν τοῦ Δημάρη διὰ τὴν πρώτην τοῦ Συμεὼν πατριαρχίαν, τότε αὕτη πρέπει νὰ προσδιορισθῇ μεταξὺ τοῦ ἰουλίου καὶ τοῦ δεκεμβρίου τοῦ 1465-ου ἔτους, ἡ δὲ τοῦ Διονυσίου πρώτη νὰ ὑπολογισθῇ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ 1466-ου ἔτους, ἡ δὲ τοῦ Συμεὼν δευτέρα πατριαρχία ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ 1472-ου ἔτους.

Ταῦτα πάντα, ὡς ἕκαστος βλέπει, εἶναι ἀπλῶς ὑποθέσεις, βασιζόμεναι εἰς μαρτυρίας οὔτε σαφεῖς, οὔτε ἀσφαλεῖς, μάλιστα δὲ που, οἷον ἐν τῇ ὀκταετεί συνεχεῖ διαρκεῖ πατριαρχία τοῦ Διονυσίου, καὶ ἀναιρήσιμοι. Ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐξ ὅλης ταύτης τῆς ἐν ὑποθέσεσιν ἐρεύνης ἐξάγεται τοῦτο καὶ μό-

νον, ὅτι ἡ μὲν τοῦ Μάρκου Ξυλοκαράβη πατριαρχία φαίνεται νὰ κυμαίνεται μεταξύ τῶν τελευταίων τεσσάρων μηνῶν τοῦ 1464-ου καὶ τῶν ἐπτὰ ἢ ὀκτῶ πρώτων μηνῶν τοῦ 1465-ου ἔτους (οὐχὶ δὲ μεταξύ τοῦ 1466-ου καὶ τοῦ 1467-ου ἔτους, ὡς ἐσημειώθη κατὰ τοὺς γεδεωνεῖους πίνακας ἐν τῇ *Geschichte* τοῦ Krumbacher), ἡ δὲ τοῦ Συμεῶν πρώτη πατριαρχία μεταξύ τοῦ 1465-ου καὶ τοῦ 1466-ου ἔτους, αὕτῃ δὲ πάλιν ἡ πρώτη τοῦ Διονυσίου πατριαρχία νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τοῦ μέσου ἢ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1466-ου ἔτους.

Ἡ τοῦ Μάρκου Ξυλοκαράβη πατριαρχία ὑπῆρξε κατὰ τοὺς χρονογράφους ἀγωνιώδης. Ὁ λαὸς καὶ οἱ κληρικοί, λέγουσιν οὗτοι πάντες, δὲν ἠγάπων τὸν Μᾶρκον· κατηγορίαν δὲ οὐδεμίαν αὐτῷ προσάπτουσιν. Ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τῆς χρονικῆς ἐκθέσεως λέγει ταῦτα· «ποιήσας οὖν (ὁ Μᾶρκος) καιρὸν ὀλίγον ἐν τῷ πατριαρχείῳ, ἀνεφύησαν σκάνδαλα οὐκ ὀλίγα ἐκ τῶν κληρικῶν· οὐ γὰρ ἠγάπουν αὐτόν. Ἦν δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τις ἱερομόναχος ὀνόματι Συμεῶν, ὁρμώμενος ἐκ Τραπεζοῦντος, χρησιμώτατος πάνυ καὶ φιλόξενος ὡς ἄλλος οὐδεὶς. Οἱ γὰρ Τραπεζοῦντιοὶ ἠθέλον τοῦ ποιῆσαι αὐτὸν πατριάρχην· ἔσχον γὰρ υἱοὺς ἐντὸς τοῦ σαραγίου (= τοῦ σουλτάνου Μεχμέτ β') καὶ ἐκτὸς ἐν ἀξιώμασι πλείστοις καὶ τιμαῖς μεγίσταις, καὶ δεξιωθέντες τοῖς κληρικοῖς κακῶς διέκειντο μετὰ τοῦ πατριάρχου (= Μάρκου), συκοφαντοῦντες αὐτόν καὶ λέγοντες, ὅτι ἐποίησε προσθήκην ὅπως δῶῃ πεσκέσιον φλωρία χίλια· οὐ γὰρ ἔδιδόν τι οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ πρό αὐτοῦ πατριάρχαι· ὁ δὲ ὤμνυε μὴ εἰδῶς τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ οὐκ ἐπίστευον αὐτῷ. Ὅθεν συναχθέντες οἱ Τραπεζοῦντιοὶ ἄρχοντες καὶ ἐκ τῶν Πολιτῶν μερικοί, συνάξαντες φλωρία χίλια, ἔστειλαν αὐτὰ (εἰς) τὸν αὐθέντην, εἰπόντες, ὅτι: Ὁ πατριάρχης (= Μᾶρκος) ἔταξε τὴν βασιλείαν σου φλωρία χίλια· δίδομεν καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτά, ἵνα ποιήσωμεν πατριάρχην τὸν ἡμέτερον καλόγηρον· οὐ γὰρ θέλομεν ἡμεῖς ὁ λαὸς καὶ οἱ κληρικοὶ τὸν Μᾶρκον. Μειδιάσας οὖν ὁ αὐθέντης καὶ καταγνοὺς τὴν ἀγνωσίαν αὐτῶν εἶπεν: Ἀληθῶς ἔταξε ταῦτα. ἀλλ' οὖν ἐπειδὴ οὐ θέλετε αὐτόν ὑμεῖς, ποιήσατε οἷον βούλεσθε. Ἐκβαλόντες γὰρ τὸν κῦριν Μᾶρκον ληστρικῶς ἐκ τοῦ πατριαρχείου ἀνεβίβασαν τὸν κῦριν Συμεῶνα, τὸν δὲ Μᾶρκον ἀνεθεμάτιζον οὐ μόνον κληρικοί, ἀλλὰ καὶ ἰδιῶται· ρίπτοντες λίθους ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ρύμαις τῆς Πόλεως ἀνεθεμάτιζον αὐτόν· οὐ γὰρ εἶχε τί καὶ δράσειεν. Ἐκάθητο ἰδιάζων, περιμένων ὅπως γένηται σύνοδος καὶ ἴδωσι τὴν αὐτῷ γεναμένην ἀδικίαν· οὐ γὰρ ἐπαύετο γράφων πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς. Ὅθεν, μερικοῦ καιροῦ παρελθόντος, γέγονε σύνοδος μεγίστη, ὅπως ἐξετάσωσιν ἐν τίνι ἐγκλήματι ἐξέωσαν αὐτόν ἐκ τοῦ θρόνου αὐτοῦ· βεῶν γὰρ ἦν ὡς ἠδίκησαν αὐτόν»¹⁾).

1) Κ. Σάθα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τ. 7, σ. 580. *Ecthesis chronica*, σ. 28—29. Πρβλ. Δωροθέου βιβλίον χρονικόν, σ. 423.

Τὰ αὐτὰ διηγεῖται καὶ ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τῆς πολιτικῆς ἱστορίας Κ/πόλεως, ὁ δὲ Μαλαξὸς προστίθησιν ἱκανὰς λεπτομερείας, ἐξ ὧν φαίνεται ὅτι τῶν Τραπεζουντίων ἡ πράξις ἐτολμήθη τῇ συναντιλήψει τῶν ἐν τῷ πατριαρχείῳ κληρικῶν, βεβαίως ὁμως οὐχὶ πάντων, διότι τοῦ Μάρκου ζητοῦντος ἐπιμόνως δικαιοσύνην ὁ κλῆρος σὺν τῷ λαῷ παρέστη δεδιχασμένος· ἐπάλαιον δηδαλὴ κόμματα ἰσχυρὰ δύο, τὸ μὲν ὑπὲρ τοῦ Μάρκου, τὸ δ' ἕτερον ὑπὲρ τοῦ Συμεῶν, ἕως οὗ τὴν οἰζύτητα τῆς διχοστασίας ἀνέκοφεν ἡ τοῦ σουλτάνου μητρυιά, προβιάσασα εἰς πατριάρχην τὸν ἀπὸ Φιλιππουπόλεως Διονύσιον.

Τοῦ Συμεῶν γενομένου πατριάρχου διὰ τῆς ἐξαγορᾶς προστασίας καὶ ψήφων, καὶ τοῦ Μάρκου βοῶντος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὲρ τοῦ δικαίου τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ, ζητοῦντος ὡς ἐκ τούτου ἀνάκρισιν αὐτῆς ἐπὶ συνόδου, συνέρχεται ἐπὶ τέλους μετὰ χρόνον τινὰ «σύνοδος μεγίστη» πολλῶν ἀρχιερέων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς μὲν λέγει ἡ χρονικὴ ἐκθεσις, «ὅπως ἐξετάσωσιν ἐν τίνι ἐγκλήματι ἐξέωσαν (τὸν Μᾶρκον) ἐκ τοῦ θρόνου», ὡς δὲ ὁ Μαλαξὸς, «διὰ νὰ ἐξετάξουν τινὰς ὑποθέσεις ἐκκλησιαστικὰς». Εἰς τὴν περίστασιν δὲ ταύτην ἀναφέρεται πιθανῶς ἡ ἐν τῷ 145-ῳ κώδικι τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου προμνημονευθεῖσα ἀνώνυμος ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μᾶρκον, δι' ἧς ὁ γράφων γνωρίζει ἡμῖν, ὅτι οἱ δόντες τῷ Μάρκῳ τὰς λυπηρὰς ἀφορμὰς «πολλὰς ὑφέξονται τὰς δίκας», ἐν τῇ γινομένῃ δηλαδὴ τότε συνόδῳ· «διὰ ταῦτα καὶ μεδίστανται ἤδη, εἴτουν ἐξίστανται τῆς ἐξουσίας»· ὅθεν φαίνεται, ὅτι ἡ σύνοδος καθαιρέσασα τὸν Συμεῶν ἀπὸ τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας, προέβη καὶ εἰς καθαιρέσεις τῶν βοηθησάντων αὐτῷ πρὸς ἔξωσιν τοῦ Μάρκου· τούτου δὲ ἔνεκεν ὁ γράφων τῷ Μάρκῳ νομίζων βεβαίαν τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς τὰ πατριαρχεῖα προστίθησιν· «ἦν (ἐξουσίαν οἱ κληρικοὶ) λαβόντες μεγάλη ἐμπεπαρόνησαν τῇ σῇ ἀγιότητι, μεγάλη δὲ καὶ πρὸ αὐτοῦ σοῦ τῷ Θεῷ, ὧν δὴ ἔνεκεν καὶ παρὰ τῆς σῆς ἀγιωσύνης ὑφέξονται· ὅτι δὲ οἶδά σε ταχέως ἐπὶ συμπαθείᾳ μεταβαλλόμενον τῶν τὰ μέγιστα ἐξημαρτηκότων, εἰ μόνον προσιῶν αἰτήσῃ τις ἔλεον». Ἡ πρὸς ἐπάνοδον ὁμως τοῦ Μάρκου εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἐξουσίαν ἐλπίς, ἣν αὐτὸς ὁ Μᾶρκος καὶ ὁ γράφων αὐτῷ καὶ πάντες εἶχον οἱ σὺν αὐτοῖς ἐν τῇ συνόδῳ ἐργαζόμενοι, ἐματαιώθη ὑπὸ τοῦ Φιλιππουπόλεως Διονυσίου. Ἐνεφανίσθη μὲν ὁ Μᾶρκος ἐν τῇ συνόδῳ, «βοῶντα ὅτι ἀδίκως καὶ παραλόγως τὸν εὐγαλαν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, καὶ ἐγένετο μεγάλη σύγχυσις καὶ σκάνδαλα περὶ τούτου»· ἀλλ' ἐξεμεταλλεύθη ταῦτα ὑπὲρ ἑαυτοῦ τρίτος, καὶ οὕτως ἐφηρμόσθη τὸ λόγιον· «τῶν δύο δερνόντων ὁ τρίτος πρῶτος»· διότι «ἐκεῖ ἐν τῇ συνόδῳ τῶν ἀρχιερέων ἦτον ἓνας ἀπ' αὐτοῦς καὶ ὁ Φιλιππουπόλεως κῦρις Διονύσιος, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλην καὶ πολλὴν φιλίαν πνευ-

ματικὴν μετὰ τῆς κυρίας Μάρως, τῆς μητριᾶς τοῦ αὐτοῦ σουλτάνου (Μεχμέτ β'), καὶ ἐτίμα καὶ ἡγάπα αὐτὸν τὸν κῦριν Διονύσιον ὡς πνευματικὸν πατέρα αὐτῆς· ἔμαθε δὲ τὰ σκάνδαλα τῶν πατριαρχῶν (Μάρκου καὶ Συμεῶν) αὐτῇ ἡ κυρία Μάρω, καὶ ἐδιελογίσθη εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς καὶ εἶπεν, ὅτι νὰ κάμω πατριάρχη αὐτὸν τὸν κῦριν Διονύσιον, νὰ λείψουν καὶ οἱ δύο, καὶ μετὰ τοῦτο θέλουν παύσουν τὰ σκάνδαλα· διότι ὅλος ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἱερεῖς τε καὶ κοσμικοί, ἐχωρίσθησαν εἰς δύο, καὶ τὸ ἓνα μέρος ἐζήτουν τὸν αὐτὸν κῦριν Μάρκον καὶ τὸ ἄλλο τὸν αὐτὸν κῦριν Συμεῶν, καὶ ἦτον σύγχυσις μεγάλη καὶ ταραχὴ καὶ εἰς τὴν Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν, καὶ εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ εἰς τοὺς κληρικούς»¹⁾.

Τέλος ὁ Διονύσιος ἐνεργεῖα τῆς Μάρως ἐγκριθεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἀνηγορεύθη πατριάρχης οἰκουμενικός, καὶ ὁ μὲν Συμεῶν ἠναγκάσθη νὰ περιορίσῃ ἑαυτὸν ἐν τῇ μονῇ τῆς πόλεως Στενημάχου, «ὁ δὲ κῦρις Μάρκος ἔλαβε τὸν θρόνον τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν παρὰ τῆς συνόδου καὶ ἀρχιεράτευσεν ἐκεῖ ὀλίγον καὶ ἀπέθανεν»²⁾. Ἡ τοιαύτη ὁμῶς ἀποκατάστασις τοῦ Μάρκου ἐν Ἀχρίδι δὲν ἐγένετο εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἐνθρόνισιν τοῦ Διονυσίου, ἀλλὰ μετὰ χρονικόν τι διάστημα, καθ' ὃ ὥφειλε νὰ ἐνισχυθῇ τοῦ Διονυσίου ἡ νομιμότης ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ· τοῦτο δὲ πορίζομεθα ἐκ συνοδικῆς τοῦ Διονυσίου πράξεως, εὕρισκομένης ἐν τῷ 205-ῳ Ὅττοβωνιανῷ κώδικι, πρὸς χάριν μου δὲ ἀντιγραφείσης καὶ ἀποσταλείσης μοι φιλοφρόνως τῷ 1896-ῳ ἔτει ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ ἐργαζομένου ἐλλογίμου κ. E. Feront. Ἡ πράξις αὕτη ἔχει οὕτως³⁾.

«Ἡ καθαίρεσις τοῦ τρισκαταράτου Μάρκου τοῦ Ξυλοκαράβη καὶ τῶν δύο σταυροφόρων ἐν τῇ γενομένῃ συνόδῳ ἐν Κωνσταντινπόλει, ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου, ἐν μηνὶ ἰαννουαρίῳ εἰς τὰς ιε' τοῦ ἔτους ς'οῦ Π'οῦ οὐ ἔχει οὕτως.

Ἐπειδὴ ὁ τῶν ζιζανίων σπορεὺς καὶ κοινὸς ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας τῶν 5 ἀνθρώπων ἄπαυστον ἔργον ἔχει σκάνδαλα κινεῖν καὶ μάχας καὶ ἐριδας ποῦ μὲν καὶ εἰς ἅπασαν ὁμοῦ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ποῦ δὲ καὶ ἰδίως καὶ

1) Crusii Turco-Graecia, σ. 126. Πρβλ. Κ. Σάθα Μεσ. βιβλ., τ. 7, σ. 581. Ecthesis chronica, σ. 29.

2) Turco-Graecia, σ. 127. Ecthesis chronica, σ. 30.

3) E. Feront et F. Battaglini, Codices manuscripti graeci Ottoboniani bibliothecae Vaticanae, Romae 1896, σ. 119. Ἀντίγραφον τῆς αὐτῆς συνοδικῆς πράξεως ἐπορίσθη κατόπιν ὁ Louis Petit καὶ κατεχώρισεν αὐτὸ ἐν τῇ Revue de l'Orient Chrétien (Paris 1903, σ. 142—149). Ἡ ἔκδοσις ὁμῶς αὐτοῦ περικλείει μέρη ἀσαφῆ καὶ ἱκανὰς ἀνακριθείας.

1 κῶδ. καθέρεσις τ. τρισκαταράτου μ. τ. ξυλοκαράβη. — 2 κῶδ. συνοδο. — 4 κῶδ. ἐγχεῖ, Petit ἔχων. — 5 κῶδ. ζιζανίων. — 6 κινεῖν] κῶδ. κοινῶν, Petit κινῶν.

προσωπικῶς ἀπό τινων πρὸς τινας, ἐπίκειται δὲ ἐμοὶ ἀνάγκη περὶ τῶν τοι-
 ούτων φροντίζειν καὶ ὡς οἶόν τε καταπαύειν αὐτὰ καὶ διορθοῦν, εὐρέθησαν
 δὲ νῦν οἱ δύο οὗτοι σταυροφόροι, ὃ τε μέγας σκευοφύλαξ καὶ ὁ μέγας ἐκ-
 10 κλησιάρχης ἐκ πολλῶν ἤδη τῶν χρόνων κατηγορίας αἰτιάματα κατὰ τοῦ
 μεγάλου οἰκονόμου κινουῦντες καὶ λέγοντες καὶ τῶν πρὸ ἡμῶν ἀγιωτάτων
 πατριαρχῶν τὰς ἀκοὰς ἠνώχλησαν πάντων οὐκ ὀλίγων, προσέτι δὲ καὶ
 πολλῶν ἀρχιερέων καὶ ἐτέρων πολλῶν, διορθώσεως δὲ οὐκ ἔτυχον, ἀλλὰ
 μᾶλλον ἐπὶ τὸ χεῖρον προέκοπτον, ὥστε καὶ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν
 15 βλάψαι οὐ μικρῶς, — εὐχαριστῶ μὲν τῷ Θεῷ τῷ εὐδοκήσαντι συστήναι
 τὴν ἱερὰν σύνοδον ἐπὶ τὸ συνάρασθαι τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα, ἐπαινῶ δὲ καὶ
 ὑμᾶς, ὧ ἱερώτατοι, οὕτως ἀκριβῶς καὶ ἀπαθῶς καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης
 προσοχῆς καὶ σκέψεως καὶ ἀνοχῆς τὴν πᾶσαν ἐξέτασιν πεπονημένους. Καὶ
 ἐπεὶ ἀνεφάνησαν οὗτοι τὸν μέγαν οἰκονόμον διώκοντες, καταψευδόμενοι
 20 καὶ συκοφαντοῦντες καὶ ἀδίκως ἐπηρεάζοντες, ἥτις ἐπήρεια οὐ μόνον εἰς
 τὸν μέγαν οἰκονόμον ἀνέδραμεν, ἀλλ' εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἅπασαν, αὐτοὶ
 μὲν ὀφείλουσιν εἶναι κατακεκριμένοι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἀπαράδεκτοι κατὰ τὴν
 τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων παρακέλευσιν, ὁ δὲ μέγας οἰκονόμος ὀφείλει
 εἶναι πάσης μέμψεως ἀνώτερος καὶ τῶν αἰτιαμάτων τῶν τε γεγραμμένων
 25 ἐν τῇ λεγομένῃ καθαιρέσει τῇ παρὰ τοῦ ἀνοσίου Μάρκου τοῦ Ξυλοκαράβη,
 ἔτι δὲ καὶ ὧν εἶπον καὶ λέγουσι, καὶ εἶναι ἀθῶον ἀπάντων, εὐρίσχεσθαι
 δὲ καὶ διαμεῖναι ἐν τῇ τιμῇ καὶ καταστάσει αὐτοῦ κατὰ τὸ εἶδος καὶ ἀκώ-
 λυτος εἰς τὴν <παρὰ> τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας δεδομένην αὐτῷ ἱερωσύνην, οὐ-
 σης τῆς κατ' αὐτοῦ καθαιρέσεως ἀνατετραμμένης καὶ ἀκύρου καὶ ἀργῆς
 30 καὶ εἰς <τὴν> περὶ τούτου δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν ἀπολέλυται καὶ ἡ παρ-
 οῦσα συνοδικὴ διάγνωσις καὶ ἀπόφασις τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς ἀθῶωσιν
 αὐτοῦ καὶ καθαιρέσιν τοῦ ἐπιγαύρου καὶ ἀνοσίου Μάρκου τοῦ Ξυλοκαράβη.

Διονύσιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος <Κωνσταντινουπόλεως>, Νέας Ῥώ-
 μης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

8 κῶδ. ἐπίκειται. — 9 κῶδ. φροντίζειν, Petit φωτίζειν || κῶδ. ὅς οἶοντε κατ' ἀπάβειν αὐτόν. — 10 ὃ τε] κῶδ. ὅτι. — 11 κῶδ. ἴδη. — 12 κῶδ. κινουντες, Petit καὶ νοοῦντες. — 13 κῶδ. ἠνόχλησαν || κῶδ. ὀλίγων. πρὸς ἔτι. — 14 κῶδ. διορθώσεις. — 15 Καθολικὴν] κῶδ. καὶ Petit ἀκόλουθον. — 16 βλάψαι] κῶδ. ἤβλάψεν, Petit ἔβλαψαν || κῶδ. μικρῶς. Εὐχαριστοῦμεν || κῶδ. συστήναι, Petit συστάναι. — 17 κῶδ. συνάρωσθεν, Petit συναιρεῖσθαι. — 20 οὗτοι οἱ Petit. — 21 κῶδ. συκοφαντοῦντες || κῶδ. ἐπιρεάζοντες. εἰτις ἐπιρέα. — 23 κῶδ. κατακριμένοι || ἀπαράδοκτοι. — 24 κῶδ. ὀφίλει. — 25 κῶδ. ἐμέψεως, Petit ἐπιμέμψεως. — 26 κῶδ. καθερέσει. — 27 ὧν εἶπον] κῶδ. ὧ εἶπιο. — 27 κῶδ. ἀθῶον ἄ. εὐρίσκεται, Petit εὐρίσκηται καὶ διαμένη. — 28 αὐτοῦ] κῶδ. τοῦ. — 30 κῶδ. οὔσσης τῆς κατὰ... ἀνατετραμένους καὶ ἀκύρους, καὶ ἀργούς. Petit ἀργοῦ. — 31 κῶδ. ἀσφάλειαν. — 32 κῶδ. θώωσιν. — 33 κῶδ. ἐπιγαύρου, Petit ἐπιβάτου. κῶδ. ξυλοκαράβι. — 34/35 κῶδ. Διονυσίου || κῶδ. ῥώμεις.

Ἑτεροὶ δὲ μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι· ὁ Θεσσαλονίκης Μεθόδιος, <ὁ> Ἀγχιάλου Σοφονίας, ὁ Κυζίκου Νεόφυτος, ὁ Φιλαδελφείας Θεοφάνης, ὁ Νικαίας Ματθαῖος, ὁ Ἀδριανουπόλεως Μακάριος, ὁ Βερροίας Ἰωσήφ, <ὁ> Γαγγρῶν Δωρόθεος, ὁ Λαρίσσης Κυπριανός, ὁ Λαοδικείας Γεράσιμος, ὁ Τορνόβου Γεράσιμος, ὁ Σερρῶν Γερμανός, ὁ Ναυπάκτου Ματθαῖος, ὁ Αἴνου 40 Δωρόθεος, <ὁ> Μυρέων Γρηγόριος, ὁ Γάνου Ματθαῖος, ὁ Σφῆζοπόλεως Ἀθανάσιος, <ὁ> Μελενίκου Ματθαῖος, ὁ Ζιχνῶν Διονύσιος, <ὁ> Δράμας . . . , ὁ Σταυρουπόλεως Ματθαῖος, ὁ Περιθεωρίου Ἰγνάτιος, ὁ Προύσης Μητροφάνης, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Κύριλλος, <ὁ> Μηδείας Ἰωσήφ.

Νόμος δεδομένος τινὶ Γρηγορίῳ ἱερομονάχῳ ὑπὸ τῶν ἄνω γεγραμμέ- 45
νων, ἅδειά τε καὶ συγχώρησις. Τέλος. Ἀμήν».

Τὸ συνοδικὸν τοῦτο γράμμα, συνταχθὲν τῇ 15-ῇ ἰαν. τοῦ ἔτους 1467, ἐγένετο πρὸς ἀδῶσιν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου· ἐπειδὴ δὲ ἡ πρὸς τῷ τέλει αὐτοῦ σημείωσις παριστᾷ τὸ γράμμα ὡς νόμον δεδομένον Γρηγορίῳ τινὶ ἱερομονάχῳ, δὲν εἶναι ἀπίθανον μέγας οἰκονόμος νὰ ἦτον αὐτὸς οὗτος ὁ Γρηγόριος ἱερομόναχος· οἱ δ' ἐν αὐτῷ καταδικαζόμενοι σταυροφόροι φαίνεται νὰ εἶναι οἱ ἐν ἐτέρῳ συνοδικῷ γράμματι τοῦ ἔτους 1474 ἀναφερόμενοι, ἦτοι Γεώργιος Γαλησιώτης ὁ μέγας σκευοφύλαξ καὶ Μανουὴλ ὁ μέγας ἐκκλησιάρχης¹⁾. Λαμβανομένης δὲ ὑπ' ὄψει τῆς ἀσφαλοῦς τοῦ συνοδικοῦ γράμματος τοῦ 1467 μηνολογίας, ὁ Μᾶρκος φαίνεται νὰ ἐγένετο πρόεδρος Ἀχριδῶν ἐν τῷ αὐτῷ 1467-ῳ εἰς διαδοχὴν τοῦ ἐν τῷ προτέρῳ ἔτει ἀποβιώσαντος ἀρχιεπισκόπου Δωροθέου· τοῦτο δὲ εἰκάζω ἐξ ὑπομνήματος Δημητρίου διακόνου, ἀντιγραφῆως σλαβικοῦ νομοκάνονος. Ὁ νομοκάνων οὗτος εὑρεθεὶς ἐν Ἀχρίδι φυλάττεται σήμερον ἐν Μόσχᾳ²⁾.

Ἀ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς.

36 κῶδ. Θεσσαλονίκης. — 37 κῶδ. σοφονίας, Petit Σωφρόνιος || κῶδ. φυλαδελφείας. — 38 ἀνδριανουπόλεως || κῶδ. βερίας. — 39 κῶδ. δωρόθεος || κῶδ. λάρσης || λαοδικείας. — 40 κῶδ. καρνόβου. — 41 κῶδ. δωρόθεος. — 43 κῶδ. περιθεωρίου ἰγ. ὁ πετρούσης. — 44 παλεῶν πατριῶν κηρίλλος· μιδίας. — 45 κῶδ. γρηγόριος ἱερομόναχος. — 46 κῶδ. ἅδια || συγχωρίσας.

1) Ὁρα Ἑ. Σταματιάδου Ἐκκλησιαστικὰ σύλλεχτα. Ἐν Σάμῳ 1891, σ. 20.

2) Отчетъ Московскаго Публичнаго и Румянцевскаго Музея. Москва 1879, σ. 20.
Α. Βικτωροβ, Собрание рукописей В. И. Григоровича. Москва 1879, σ. 20.